

נועם אליעזר

הבאת ביכורים בשנת השמיטה

אשר ה' אלוֹקֵיךָ נותֵן לְךָ

(דברים כ"ו, ב').

ה"אור החיים" כתב: "פירוש, לפי ששייר ה' לו חלק בארץ, והוא שנת השמיטה, דכתיב ובשנה השביעית וגו' שבת לה', לזה בא דברו הטוב, שאינו מצוה אלא על זמן הנתינה לך שהם ו' שנים, אבל שנת השמיטה אין בה הבאת ביכורים לפי שאינם שלו אלא מופקרת לכל".

קושית ה"מנחת חינוך"
ע"ד ה"אור החיים"

א) הנה ה"מנחת חינוך" (מצוה צ"א) הביא דברי ה"אור החיים" הנ"ל דנקט שבשנת השמיטה אין מביאים ביכורים, ופליג עליו, וכתב דמסתימת דברי הרמב"ם והחינוך שלא חילקו, משמע שאין חילוק בין שנה לשנה, ואפילו בשמיטה חייב בביכורים דהוי ליה לפרושי. - ועוד ציין לדברי רש"י בפרשת משפטים (שמות כ"ג, י"ט) שכתב: "ראשית בכורי אדמתך, אף השביעית חייבת בבכורים". עכ"ל. ומפורש בדבריו דאף בשנת השמיטה חייב בביכורים.

כתשו' התשב"ץ ח"ב סי' רמ"ז

ב) ויעו' בשו"ת תשב"ץ (ח"ב סימן רמ"ז) שהוכיח מדברי רש"י הנ"ל שביכורים נוהג בשביעית. - ובספר "אור שמח" (פ"ט ממעשר שני ה"ב) ביאר הירושלמי על פי דברי רש"י הנ"ל שביכורים נוהג בשביעית.

ביאור ה"משך חכמה" בטעם
שחייב בביכורים

ג) ובספר "משך חכמה" בפרשת משפטים (שמות כ"ג י"ט) הביא דברי רש"י (שם) שביכורים נוהג בשביעית, וציין לתשו' התשב"ץ (ח"ב סימן רמ"ז) הנ"ל שהביאו. - וביאר הטעם

שהוא חייב בביכורים, דהיינו מפני שהקרקע והאילנות אינם הפקר אלא רק הפירות, וממילא כשבעל השדה זוכה בפירות הרי זה דומה למוכר שדהו לפירות, שאם המוכר חוזר וקונה את הפירות, שהוא חייב בביכורים, כדאיתא בירושלמי (פ"ק דבכורים ה"ו). וע"ש שחקר האיך הדין אם זוכה בשדה מההפקר אם הוא חייב בביכורים, או לא.

ביאור מו"ז מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה

ד) ושמעתי ממו"ז מרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה לבאר את דברי רש"י, דהלא רשאי הוא לזכות בפירות מזון של סעודות, ואם כן פירות אלה הם שלו, ושפיר קרינן ביה פרי האדמה אשר נתת לי. והרי אפילו לוקח פירות תלושין ואחר כך חזר וקנה הקרקע חייב בביכורים, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב דבכורים ה"ד). ומה דהיה זמן בינתיים שהיה הפקר ופטורים מבכורים, אין זה פטר. ודוקא בנתברכו ביד גוי פטור מבכורים לדעת הרמב"ם (פ"ב מבכורים ה"ט) משום דגוי פטור, כדאיתא בתרומות ומעשרות דיגונך ולא דיגון גוי, ומזה ילפינן פטור גם בבכורים. אבל הפקר אינו פטור, רק שאין כאן חיוב. - ובפרט דמסתבר דרשאי לזכות מזון של סעודות עוד במחובר, ולקנות בקנין חצר. ואף על פי שאינן משתמרין כי הוא מופקר לכל, מכל מקום הרי הוא עומד בצדה. - ובלא"ה הרי אפילו בעודן בוסר יכול כבר להקדישן, מה שאין כן דין שביעית עדיין לא חל עליהן, ואינן הפקר עדיין. ואם כן מקדישן כשהן שלו, ואחר כך נשאר זכותו בהן מזון ג' סעודות. - וגם אין לפטור פירות שביעית מבכורים משום דאילו מטמו אזלי לשריפה, ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד בשריפה, כדאיתא בבכורות (י"ב:) דמפלגינן בין בהמה של שביעית שפטורה מן הבכורה משום האימורין דאזלי לשריפה,

מה שאין כן עיסה של שביעית חייבת בחלה, דאף על גב דאימטמא אזיל לשריפה, מיהא מעיקרא לא לשריפה קאי, וה"נ כן הוא. - ויעו' בשו"ת "הר צבי" (זרעים ח"ב סימן מ"ה).

ביאור החזו"א דמש"כ רש"י דבשמיטה
חייבים בביכורים קמיורי בפירות שחנטו
בשישית והמשיכו לגדול בשביעית

ה) אולם החזו"א (ערלה סימן י"א ס"ק י"ח) כתב דפירות שביעית ודאי פטורים מביכורים, שהרי אין הפירות שללו, ואפילו אם בעל הבית זוכה בפירות, מכל מקום אין זה נחשב שמביא פירות מאדמתו מפני שהוא כזוכה מהפקר. - וע"ש שהעלה דמה שכתב רש"י דאף בשמיטה חייבים בביכורים, הכוונה היא לפירות שחנטו בשישית והמשיכו לגדול בשביעית, דקס"ד דהואיל ואין שנת השמיטה שנת שמחה של אסיפה, כי הפירות שיחנטו בשנה זו הם הפקר, וממילא פטור מבכורים אף מפירות שאינם קדושים, קמ"ל דפירות אלו חייבים, אבל פירות שהם הפקר ודאי דפטורים מביכורים.

בברכת מביאי ביכורים
שיביאו לשנה הבאה

ו) והנה לפי דברי החזו"א הנ"ל יתפרש הא דכתב רש"י (כאן, דברים כ"ו, ט"ז) בשם המדרש, "בת קול מברכתו הבאת בכורים היום תשנה לשנה הבאה", דלכאורה קשה אם כן מביאי בכורים יחיו לעולם. אך לפי דברי החזו"א י"ל שבשנת השמיטה לא הביאו מפני שהפירות הם הפקר ואינם שלו, ואם כן בשנה זו אין ברכה לשנה הבאה. ולפי זה מבואר הא דחורבן הבית היה במוצאי שביעית, והיינו מפני שבשנה שלפני זה לא נתברכו שיביאו בכורים לשנה הבאה.

❖ לסייד סיד על שמות הקודש

והקמות לך אבנים גדולות ושרדת אותם בשיד וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת (דברים כ"ז, ג').

בפניא דפוטה ליה ע"ב

א) הנה בסוטה (ל"ה:) גרסינן, ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה רבי יהודה אומר על גבי אבנים כתבוהו כו', ואחר כך סדו אותן בסיד. א"ל ר"ש לדברך היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה, א"ל בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושגרו נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה.

קושיית ה"בית הלל"

ב) ובתשו' "פנים מאירות" (ח"א סימן מ"ה) הביא שבספר "בית הלל" הקשה דהיאך הותר לסוד בסיד את דברי התורה שיש בהם שמות הקודש, והרי קי"ל דהמוחק את השם עובר בלאו דלא תעשון כן לה' אלוהיכם.

ביאור הגרעק"א (תנינא סימן ט"ו) הביא גם כן קושיא זו, וביאר דקושיא זו קשה לדעת ר"ש דס"ל דלא קילפו הסיד, ואם כן קשה דהיאך הותר לסוד שמות הקודש בסיד, והרי כיון דסיידו בסיד שמות הקודש ממילא לעולם הוי כמחיקת השם ואסורה.

הערת הגרעק"א

ד) ויעוי"ש בתשו' הגרעק"א (בסוף התשובה) שהעיר דב"בית הלל" (יר"ד סימן רע"ו) הקשה קושיא אחרת. - וקושיא הנ"ל הובאה בספר "מעשה רוקח" מהג"ר אלעזר רוקח מאמשטרדם.

דברי ה"מעשה רוקח"

ויעוי"ש בספר "מעשה רוקח" (בסוטה אות ט) שכתב: "והנה בספר בית הלל בהלכות ספר תורה מקשה לאותו דעה שכתבו כל התורה אות באות, ואם כן איך סדוהו אחר כך בסיד, הרי היו מוחקין כל השמות הקדושים, וכמדומה שהניח הקושיא בצ"ע, וכעת אין הספר בידי לעיין בו". עכ"ד.

ביאור הגרעק"א לקושיית ה"בית הלל"

ה) ובתשו' הגרעק"א הנ"ל ביאר הקושיא: "ואולי כוונתו דמר דקושיית בית הלל סובב על מה דהקשה רבי שמעון, לדברך איך למדו אומות העולם התורה, ולא היה סבירא ליה דקלפו. היה לי להקשות לרבי יהודה ליתסר משום מחיקה". עכ"ד.

תשובת הגרעק"א

ו) ויעוי"ש בתשו' הגרעק"א שהשיב: "אולם לעג"ד אדניקום להוכיח דהוי מחיקה, שיהיה קשה קושיית בית הלל קושיא, ניזל בתר איפכא ליישב הסוגיא, דלא יקשה קושיית הבית הלל, ונידוק מזה דלא הוי מחיקה". עכ"ד.

חקירת ה"לוית חן" כנמף שעוה על ס"ת האם נפסל הס"ת

ז) והנה הגרעק"א הביא שבספר "לוית חן" על התורה בפרשת כי תבא (כאן) חקר בנמף שעוה על אותיות ספר תורה, האם הספר תורה פסול משום שהאותיות נחשבות כמחוקים. - וה"לויות חן" דן דדלמא טיפת שעוה על הס"ת לא הוי כמחיקה משום שהכתב עצמו לא נמחק אלא רק מכוסה. והוכיח כן מהא דהותר לסוד בסיד את האבנים שהיה כתוב עליהם את דברי התורה שהיה בה שמות הקודש.

דברי ה"לוית חן" פרשת כי תבא

דיעוי"ש בספר "לוית חן" שכתב: "ואי סלקא דעתך דאותיות שמכוסין בשעוה נידון כנמחק לפי שעוה, אם כן קשה לרבי יהודה האיך כתבו את התורה על גבי האבנים בשבעים לשון כדאמר התם, ובתוך שבעים לשון הוא לון קודש, אם כן האיך סדוהו אותו אחר כך, הא הוי כאילו מחקו השמות של תורה, אלא על כרחך אין שם מחיקה בענין זה". עכ"ד.

דחיית ה"לוית חן"

ח) אולם בספר "לוית חן" כתב לדחות, לפמש"כ המהרש"א בחידושי אגדות, בסוטה (ל"ו:) בד"ה למחר כו',

בהא דאמרין דבא גבריאלי ולימד ליוסף שבעים לשון, דשבעים לשונות הם מלבד לשון הקודש. ואם כן י"ל דכתבו על האבנים שבעים לשונות ולא לשון הקודש. וכיון דהשמות בלע"ז מותר למוחקם, וכמו שכתב הש"ך ביו"ד (סימן קע"ט ס"ק י"א), א"ש.

דברי הגרעק"א דחשיב כמחיקה

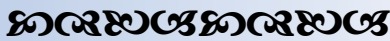
ט) והנה בתשו' הגרעק"א הנ"ל העיר בעיקר חקירת ה"לוית חן", בזה"ל: "והנה ביסוד הדין בשעוה, נראה מדברי המגן אברהם (סימן ל"ב סעיף כ"ג) שכתב ואם נטף שעוה וסילקה מותר, משמע דפשיטא דבלא סילקה התפילין פסולים. וכן כתב גם כן בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן ד') ובשו"ת פרח שושן (לל ב' סימן ב'), זולת בשו"ת מעיל צדקה (סימן כ"ה) כתב להכשיר, אם כן ממה דפסלו המגן אברהם וסיעתו הנ"ל מוכח לכאורה דהאי מחיקה". עכ"ד הגרעק"א.

הכרעת הגרעק"א דאי"ז מחיקה

י) אמנם הגרעק"א הוכיח דמדברי הפוסקים מתבאר דביסוד או בנטיפת שעוה על שמות הקודש, אין בזה איסור דמחיקת השם. והיינו משום דהוא רק מכסה את השם, ואינו מוחקו. - ונקט הגרעק"א דזהו הטעם שהותר לסוד אבנים בסיד, מכיון דאין זה כמחיקה, אלא ככיסוי על האותיות.

דברי הגרעק"א

דיעוי"ש בתשו' הגרעק"א שכתב: "אמנם נראה דאדרבא מוכח בהיפוך, דאילו כן מה מהני סילק השועה, הא זהו לא מיקרי כתיבה, והוי חק תוכות. ובגט פשוט להלכות גיטין (סוף סימן קכ"ד) פקפק בזרק עפרות זהב על האותיות דלא מהני גרירה. אבל באמת הא מבואר להדיא בשו"ע או"ח (סימן ל"ב סעיף ג') וביו"ד (סימן רע"ו סעיף ה') דמהני גרירה. אם כן מכל שכן בשעוה. ומדמהני גרירה מוכח דלא הוי מחיקה לגמרי, אלא כיון דדבר מה מודבק על האותיות ואינו ראוי לקרותם, הספר

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי

(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה

לפי סעיף 46

לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,

טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.

Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

תורה פסולה, אם כן י"ל דלענין איסור מחיקה לא הוי מחיקה כיון דיכול לגרור השעוה ויחזור האותיות כמקדם". עכ"ד הגרעק"א.

נידון תשו' הגרעק"א תנינא סי' ט"ו

והנה הנידון בתשו' הגרעק"א (תנינא סימן ט"ו) הוא בתיקון סידו הבלוי, והאומן ישראל הבא לתקנו מוכרח לו להניח הנייר ולדבקו עם דבק על מקום היפה, ופוגע בשמות שאינם נמחקים, האם יש בזה משום איסור מחיקה. - וכתב הגרעק"א: "י"ל דהוי מחיקה. וכן משמע בדברי פנים מאירות (ח"א סימן מ"ה) דהביא גם כן הקושיא בהא דסדהו בסיד דהוי מחיקה, והוכיח דסיד לא הוי מחיקה. ונקט הטעם, דלאחר שקולפין ניכר הכתב והיו טוחים בסיד עב שיכול לקלפו בלי גרירת השם. ולא דמי לזורק על השם זהב, משום דאי אפשר לגרור עד שיגרור הכתב שתחתיו, והוי כמוחזק השם. [וקשה לי, דאם הוי מחיקה אמאי כשר בגרר הזהב]. אבל סיד מתפרר ונופל וכתב קיים. ולכן סדו בסיד, ולא הוי כלל מחיקת השם. ולפי זה כשהשם נכתב על הכותל בבית הכנסת שכבר סדו בסיד, ואם יסודו על כתב זה אי אפשר להעביר הסיד האחרון עד שיקלף כל הסיד הוי כמוחזק השם. עכ"ל. ותשובה זו איתא במעיל צדקה (סימן ס"ג) בקיצור, ושם כתב דהתיר לסודו בסיד כותלי בית הכנסת שנכתבו מישר שמות שאינם נמחקים. והשיב להתיר בראיה זו מההיא דסדהו בסיד, על כרחך משום דסד בסיד לא הוי מחיקה, כיון דלאחר שגרר הסיד רשמו ניכר. [והנראה דהפנים מאירות חזר בו אחר כך לענין היתר כותלי בית הכנסת, דכיון דכותבים על הסיד אין סיד האחרון מתקפל בלא הסיד הראשון]. והגאון מעיל צדקה השיג, דשאני ההיא דסוטה דלא היה כתב בדיו על האבנים, אלא דהיה כתב חקק, ולא היה הסיד כי אם מחסה ומסתור הכתב, דבקל יוכל להסיר הסיד וישאר הכתב שתחתיו שלם, כמו שהשיב רבי יהודה שקלפו הסיד, והרי הוא כמדבק אותם שעוה. אבל כתיבת דיו בודאי סיד לא מוחקו ומאבדו ממש. ועוד, הסוף שהסיד מכלה הדיו שתחתיו כטבע הסיד. ועוד שאי אפשר לקלפו וישאר הכתב תחתיו שלם. עכ"ל. הרי דדעת הגאונים הפנים מאירות והמעיל צדקה דאם אי אפשר לקלפו בענין שישאר הכתב שלם מקרי מחיקה. גם במה דבדפוס לא נתכוונו לקדוש השם, והש"ך (סימן רע"ו) כתב וכן שם קודש שנכתב שלא בקדושה מותר למחקו לצורך תיקון. ומצינו רבים חולקים, בתשו' פנים מאירות הנ"ל, ובתשובת חות יאיר (סימן ט"ז), ועי' משבצות זהב או"ח (סימן ל"ב) דמפקפק גם כן על הש"ך. ולזה לענ"ד אם אי אפשר על ידי נכרי, יעשה כך, להניח על כל שם ושם נייר בלי דבק או לדבק מעט בשעוה דלא הוי מחיקה וכנ"ל. ואחר כך לדבק הנייר בפאפ, דיהיה הנייר הב' מדובק על נייר הראשון שמניח על השם ולא הוי מחיקה, דאם יקלפו הנייר השני יהיו אותיות השם קיימים, כיון דהדבק פאפ לא היה על השם. ומצאתי אחר כך עצה זו בפנים מאירות (ח"א סימן מ"ה) לענין ציור בכותלים בבית הכנסת". עכ"ד הגרעק"א.

